

نشست علمی تخصصی هنر، معماری و شهرسازی عصر پنجشنبه‌ها

محل برگزاری: سالن اجتماعات مهندسين مشاور هرم پی

زمان: پنجشنبه ۷ شهریور ۱۳۹۲

عنوان: نقد کتاب حس وحدت

سخنرانان و اعضای پنل: آقای دکتر محمدمنصور فلامکی، آقای دکتر حسین سلطان زاده، آقای مهندس فرامرزی پاریسی، آقای مهندس فریبرز جبارنیا، آقای مهندس بهروز مرباغی، آقای مهندس اردشیر سیروس، آقای دکتر محمدمهدی محمودی، خانم مهندس ثریا بی رشک، آقای مهندس علیرضا قهاری، آقای مهندس مهرداد بهمنی، آقای شهریار سیروس

نشست با مدیریت پنل آقای شهریار سیروس با موضوع نقد و بررسی کتاب حس وحدت نوشته نادر اردلان و لاله بختیار برگزار گردید. جلسه با سخنرانی آقایان دکتر منصور فلامکی، دکتر حسین سلطان زاده، مهندس فرامرزی پاریسی ادامه یافت و با پرسش و پاسخ اعضای پنل از جمله آقایان مهندس فریبرز جبارنیا، بهروز مرباغی، علیرضا قهاری، اردشیر سیروس، دکتر محمد مهدی محمودی به پایان رسید.

چکیده ای از سخنرانی ها به قرار زیر است:

شهریار سیروس، پس از خوشامدگویی و توضیح در مورد روند جلسه، کتاب حس وحدت را معرفی کرد و گفت: "کتاب حس وحدت، نوشته نادر اردلان و لاله بختیار است که پس از گذشت ۳۰ سال از نگارش کتاب عده بسیاری آنرا نقد کردند و بعضی معتقدند محتوای کتاب تخصصی و غیر علمی است و بعضی دیگر معتقدند پژوهشی جدی درباره ماهیت سنت در معماری ایرانی است."

سخنران اول آقای دکتر فلامکی، وی در مقدمه، کتاب را مقدس و بسیار ارزشمند دانست زیرا کتاب جویای حق است و تاکید کرد، کسی که این کتاب را نقد می کند باید فقیه باشد. وی وی در ادامه گفت که کتاب دارای ساختار شناسی مفهوم است که این مورد، بحث انگیز است. اولین سوژه "ریخت شناسی مفاهیم" است. اگر به هر زبانی با هر فرهنگی به معنای "مفهوم" بپردازیم، به تنها چیزی که نمی‌رسیم یک موجودیت دارای شکل کالبدی است. وی درباره ۴ مورد اصلی که کتاب به آن پرداخته، از جمله مکان، فضا و شکل... نکاتی را گفت. در ادامه در مورد سنت و مفاهیم "مقدس" و "نامقدس" نیز سخنانی را مطرح کرد. و توضیحاتی درباره عبارتهای "معماری اسلامی ایران" یا "معماری ایرانی اسلامی" داد که به این قرار است معماری از نظر من به جامع‌ترین معنایی که بخواهیم تعریف کنیم به هیچ چیزی که آفریده شده راضی نمی‌شود و هیچ چیزی را متعلق به خود نمی کند ولی از آن برای گام‌های بعدی اش کمک می‌گیرد. بنابراین در معماری ما هیچ چیزی را ثبات یافته نمی‌توانیم پیدا کنیم. دومین نکته اسلام است، اسلام هیچ دستوری برای آفرینش فضا حتی برای پرداختن به فضا یا برای اندازه گذاری و هیچ دستوری را نداده است و هیچ جایی را نمی‌توان پیدا کرد که دین اسلام به ما حکم کند که چگونه راجع به معماری فکر کنیم. به اعتقاد من اساتیدی در این سرزمین

وجود دارد که در اندیشه پردازی ما مداخله می‌کنند تنها کشوری که می‌توانیم پیدا کنیم که آثار اصلی اندیشه خودش را از حدود ۲۷۰۰ سال پیش تا به حال نگه داشته و آن را ترفیع داده ، ایران است.

سخنران دوم آقای دکتر سلطان زاده ، وی چند نکته اساسی در رابطه با کتاب حس وحدت بیان کرد. اولین نکته‌ای که مطرح کرد ، بحث نشانه شناسی دینی بود که در قرون ۱۹ و ۲۰ به دلیل نهضت مدرن مورد توجه قرار داشته است . یکی از بازتابهای آن تنشهای دهه اول مدرنیسم است و در چنین فضایی افرادی به هنرهای دینی توجه می‌کنند . افرادی از جمله گنون ، سوامی و شروان ، بورکارت و سید حسین نصر محققانی بودند که در این زمینه کار کردند . آقای اردلان در نگارش خود به اسنادی که آقای نصر ، سوامی و بورکهارت ارائه کردند ، متکی بوده و به عقیده وی "آنطور که اسناد نشان می‌دهد آقای اردلان آنها را کنکاش نکرده‌اند" . وی به نکته‌ی دیگری اشاره کرد و آن مسئله "نماد پردازی در هنرهای اسلامی" است . او گفت : "تحقیقات صورت گرفته از گنون تا بورکهارت غالباً نشان می‌دهد نمادها همه از عالم مثال آمده اند و انسان خالق نمادها نیست. در حالی که ما نمادها را به دو قسمت دسته بندی میکنیم، یک دسته نمادهای الهی است همان طور که در قرآن به آیات و نشانه‌ها اشاره شده است . و دسته دیگر نمادها و نشانه‌های معماری ساخته دست انسان است که این اولین و مهمترین خطای تئوریک است" . او در ادامه گفت : "در کتاب اینگونه آمده که عرفا به سلسله مراتب هستی و طبقات اعتقاد داشتند ولی شکل گنبد ، هرم و اشکال از عالم مثال گرفته شده که چنین چیزی نیست . آنها به طبقات اعتقاد داشتند ولی ارتباط نشانه‌های هنری با آن طبقات اینطور که معاصران گفته‌اند نیست . وی در ادامه به نکته‌ای اشاره کرد که به عقیده‌ی وی به آن پرداخته نشده است و آن علل شکل‌گیری نمادها است نمادها از جای دیگر آمده در حالی که نمادهایی که در حوزه هنر و معماری به کار می‌رود از همین جهان خلق نشده‌اند.

سخنران سوم آقای مهندس پارسی ، مطلب اولی که وی عنوان کرد این بود که "باید شرایط اجتماعی زمان نگارش کتاب را بازخوانی کرد . زمانیکه این کتاب نوشته شد در دنیای غرب جنبشی تحت عنوان پست مدرن بوجود آمد که چند ویژگی مهم داشت که آن ویژگی ای که بیشتر مدنظر بود یکپارچه سازی فرهنگی و بی توجهی به فرهنگهای قومی منطقه ای و نقش تاریخ و ارزشهای تاریخی در بعد هنری بود. این جنبش در جامعه ما نیز انعکاس داشت و انعکاس آن در میان هنرمندان ، توجه به سنت بود . این انعکاس در جامعه هنری یک بخش پژوهشی قابل توجه داشته که به نظر ، آقای پیرنیا نماینده آن است . پیرنیا پژوهش و جمع آوری کرد و ایرادی بر وی وارد نیست . کاری که وی کرد این بود که توجه جامعه را به خود جلب کرد و به سراغ ریشه های فکری و ایدئولوژی نرفت و بیشتر به مسائل اجتماعی جامعه سنتی توجه کرد" . مطلب دوم در مورد جایگاه عرفان در تاریخ اجتماعی ، هنری ایران بود . "از نظر او " آقای اردلان طوری نگارش کرده اند که اگر کسی خارج از ایران آنها بخواند فکر می‌کند همه ایرانی ها عارف مسلک و صوفی پیشه هستند" . وی در ادامه نکته ای را مطرح کرد که از نظر او عجیب به نظر می‌رسد و آن ماجرای کیمیاگری بود که در این کتاب رابطه بین کیمیاگری و معماری را از مجرای عرفان برقرار می‌کند . مطلب سوم ، نقد نمادگرایی بود که در این کتاب رابطه اصلی بین معماری و هنر و عرفان را نماد قرار داده اند. یعنی از

طریق نمادها، عرفان را به معماری و هنر وصل می کند. به نظر وی " نمادها در دستگاه نشانه شناسی معنی دارند". وی در ادامه افزود: " کتاب اردلان برای هنرمندان و معماران نگارش شده نه برای عرفا، بخش کوچکی به معماری ایرانی اختصاص دارد و بخش اعظم کتاب راجع به مباحث کلی معماری است". وی در مورد معماری ایرانی در کتاب اردلان گفت که کتاب به مباحثی از جمله باغ، تخت، جلو خوان، دروازه، اتاق، مناره، گنبد، چهارطاق می پردازد و از نظر وی این اسامی بسیار پراکنده و بی ربط ذکر شده است. از نظر او این کتاب از لحاظ آشنایی با معماری ایرانی، کتاب درستی نیست و یکسری اطلاعات پراکنده دارد. وی در پایان گفت: " این کتاب بیانیه ای در تمجید سنت است، بیانیه ای در ارزشهای سنتی است و با یک روش شعر گونه با قضیه برخورد کرده نمی توان این کتاب را به عنوان یک پژوهش علمی بار جوی بر آن وارد کرد".

سخنران چهارم آقای مهندس جبارنیا: وی نوشته ای از آقای افشار نادری به اختصار خواند. موضوع اصلی این نوشته کتاب حس وحدت نادر اردلان بود که در ۲۵۰۰ امین سال تاسیس امپراطوری ایران منتشر شده بود و نگرش تبلیغاتی را نسبت به معماری و هنر ایران عرضه می کرد و از خواندن کتاب حس وحدت اینگونه استنباط می شد که معماران و مردم ایران افرادی صوفی مسلک بودند برای آنها هر فضا نقش و رنگ یک معنای عمیق فلسفی و نشانه شناسی داشته است. وی گفت: " نکته ای که در این کتاب اهمیت دارد درک ذهنیت نویسنده هنگام تدوین کتاب است. نکته دیگر اینکه کتاب با پیش فرض شروع می شود و آن وجود انسان سنتی با تفکر صوفی است و پیش فرض دوم کتاب، وحدت دین هنرها و معماری است. این کتاب مملو از پیش فرضهای اثبات نشده و فلسفی است. بطور کلی می توان نتیجه گرفت کتاب حس وحدت نوعی فرضیه و برداشت شخصی از معماری و هنر ایران است با اغراق در جنبه های عرفانی و فلسفی فرهنگ معماری و عدم توجه به جنبه های تاریخی گونه شناسی، سبک شناسی و فنی این شاخه از مطالعات است.

سخنران پنجم آقای مهندس بهروز مریانی، وی در خصوص عرفان و عرفان ایران مواردی را ذکر کرد و تفاوت بین عرفان ایران با عرفان ترک و عرب را ذکر کرد.

سخنران ششم اردشیر سیروس، وی در مورد تقدس کار اردلان مواردی را مطرح کرد. وی گفت: " کوپر در کتابش یک منطقی دارد و می گوید بشر آنچه ای را که نمی شناسد در یک حالتی از عرفان تقدس می برد و به همین دلیل ما دیگر نمی توانیم آنرا ابطال کنیم. وقتی ما راجع به عرفان صحبت میکنیم، یک طیف است. تقدس ساخته دست بشر نیست ولی نماد است. وی همچنین در مورد فضا، شکل و مکان مواردی را بررسی کرد و همچنین در مورد سنت بحثی را مطرح کرد.

سخنران هفتم آقای دکتر محمودی، وی در مورد عرفان و سنت در کتاب حس وحدت صحبت کرد. و درباره نحوه نگارش نویسنده نکاتی را ذکر کرد.